

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776(E) | SJIF 2023: 6.907

TAGAYEV GANISHER
XASANOVICH

*Samarqand viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga
o'rgatish milliy markazi, Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tel: (+998 97) 392-92-09
E-mail: Ganisher_tagayev@inbox.uz*

TARIX DARSLARIDA LOYIHAGA ASOSLANGAN TA'LIM TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH

REZYUME

Mazkur maqolada umumta'lim maktablarida tarix darslarini tashkil etib borishda loyihaga asoslangan ta'lim texnologiyasidan samarali foydalanish masalalari, loyihaga asoslangan ta'lim texnologiyasining shartlari va bosqishlari, o'quvchilarni taarixiy materialni tahlil qilishda loyiha metodidan foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish kabi masalalar bayon qilingan. O'quv loyihasini ishlab chiqish, uni amaliyotga joriy etish bosqishlari to'g'risida ham fik-mulohazalar ham o'rin olgan.

Tayanch so'zlar: Loyihaga asoslangan ta'lim texnologiyasi, pedagogik jarayonni loyihalash, o'quv loyihasini ishlab chiqish, loyihaning maqsadi, Loyihalash va uni amalga oshirishning bosqichlari.

Ta'lim tizimidagi zamonaviy islohotlar, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish hamda bozor iqtisodiyoti chuqur ildiz otib borayotgan davrda Kadrlar tayyorlash milliy dasturiga muvofiq bir qator yangi vazifalarni yuzaga keltiradi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek, "Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega bo'lib, dunyo miqyosida o'z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo'sh kelmaydigan insonlar bo'lib kamol topishi, baxtli bo'lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz"[1;14] deb, yoshlar siyosiy faolligini oshirishga da'vat etdilar.

Hozirgi ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalardan, jahon pedagogikasining ilg'or metodlaridan samarali foydalanish dolzarb masalalardan

bo‘lib, loyiha metodi ta‘lim ilg‘or usullarini o‘zida mujassamlashtirgan. Loyiha metodidan tarix fani o‘qituvchisi o‘quv mashg‘uloti jarayonida mavjud tajribani o‘zlashtirish va ta‘limning barcha bosqichlarida qo‘llashdek muhim vazifa turadi. Tarix ta‘limini loyiha usuli bilim va malakalarni amaliy qo‘llash, tahlil va baholashni nazarda tutuvchi majmualari o‘qitish usulini amalga oshiradi. Ta‘lim oluvchilar yuqori darajada, boshqa o‘qitish usullaridan foydalanishga qaraganda, rejalashtirishda, tashkillashtirishda, nazoratda, tahlil qilish va vazifani bajarish natijalarini baholashda ishtirok etadilar[4; 21].

Loyihalash pedagogik jarayonni tashkil etish va uning muvaffaqiyatli kechishini ta‘minlovchi muhim shartlaridan biri sanaladi. Pedagogik jarayonni loyihalash: loyiha – mazmun – faoliyat uchligi asosida tashkil etiluvchi pedagogik faoliyatning umumiy mohiyatini yaxlit ifodalashga xizmat qiluvchi loyihani yaratishdir.

Pedagogik jarayonni loyihalashda quyidagi vazifalarni bajariladi:

- 1) pedagogik faoliyat mazmunini tahlil qilish;
- 2) natijalarni oldindin ko‘ra bilish;
- 3) rejalashtirilgan faoliyatni amalga oshirish loyihasini yaratish [4; 50].

O‘quv loyihalar usuli ta‘lim beruvchining ta‘lim oluvchilarga muammoni, faraz, vazifalarni ifodalashda yordam beradi va tezkor boshqaradi. Loyihalarda o‘qitish nafaqat natijalar, balki jarayonini o‘zi ham qimmatli. Loyiha fanlararo, bir fan yoki fan tashqarisida bo‘lishi mumkin. Loyihalash ikki usulda - shaxsiy va guruhiy asosda amalga oshiriladi. Har ikki yo‘nalishning ijobiy va afzallik xususiyatlari bor. Tarix fanini loyihalash ta‘limning sifati va samaradorligini oshiradi, talabalar loyiha ustida ishlashda loyiha rejasi asosida aniq maqsad uchun faoliyatlarini amalga oshiriladi. Natijada qatnashchilarda loyihani bajarilishi o‘zining faoliyatiga bog‘liq ekani tushunchasini anglash yuqori mas‘uliyat hissini yuzaga keltiradi, loyihaning barcha bosqichlarini bajarish jarayonida fikrning tug‘ilishidan yakuniy refleksiya gacha o‘quvchilar tajriba orttiradilar, o‘quvchilarda eng muhim o‘quv ko‘nikma va malakalari (tadqiqotchilik, baholash, mustaqil fikrlash, mustaqil qarorlar chiqarish, taqdimot qilish) shakllantirish to‘la boshqariladigan jarayonga aylanadi.

Tarix darslarida o‘quv loyihasini ishlab chiqish, amaliyotga joriy etish, shu loyihaga atrofida o‘quvchilarning birgalikdagi faoliyat yuritishlari ularda kelajakni ko‘ra olish hamda baho bera olish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. O‘quv loyihasini ishlab chiqishda o‘quvchilarning yoshi, qobiliyati va psixologik holatiga mos ravishda o‘quv loyihalari tanlanishi kerak. 5-6-sinf o‘quvchilarida tarixiy tasavvur va tushunchalar mavjud bo‘lmaydi, shu sababli tarix o‘qituvchisi o‘quvchilarda ilk tarixiy tasavvur va tushunchalarni shakllantirishni maqsad qilib qo‘yadi. O‘quvchilar loyihani bajarish jarayonida ota-onalar yordamiga suyanadi. Bu ota-ona va o‘quvchi o‘rtasidagi muloqot vaqtini ko‘paytiradi. Shu boisdan ham darslarini aniq rejalashtirish maqsadida quyi 6-sinf tarix darsligidan “O‘rta Osiyoga Ahamoniylarning bosqinchilik yurishlari” mavzusida o‘quv loyihasini ishlab chiqishga harakat qilamiz.

Loyiha doirasida yechilishi kerak bo‘lgan muammo: Miloddan avvalgi VI-IV asrlarda Vatanimiz tarixi to‘g‘risida, xalq ozodligi uchun chet el bosqinchilariga qarshi kurashgan xalq qahramonlari jasorati to‘g‘risida tasavvur, tushuncha va tarixiy bilim hosil qilish. [3; 18].

Loyihaning maqsadi: Vatanimizning qadimgi tarixi to'g'risida o'quvchilarda tarixiy bilim hosil qilish.

Vazifalar:

1. Mavzuga doir adabiyot va manbalarni to'plash.
2. Matn va axborot manbalari bilan ishlash.
3. Mavzuga doir slayd tayyorlash, hikoya tuzish, taqdimot

Loyihani amalga oshirishdan erishiladigan natija: o'quvchilar To'maris, Shiroq va Spitamenning jasoratlarini mavzusini o'rganish jarayonida mavzuga doir manba va adabiyotlarni to'plash, ularni tahlil qilish, darslik matni va axborot manbalari bilan ishlash, mavzuga doir slayd tayyorlash, tarqatma materiallar tayyorlash, krossvord tuzish, loyiha taqdimotini tayyorlash ko'nikmalariga ega bo'lish.

Loyihadan foydalanuvchilar: Umumta'lim maktablari tarix fani o'qituvchilari, "Tarix o'qitish metodikasi" ta'lim yo'nalishi talabalari va maktab o'quvchilari.

Loyihaning tarkibi: Taklif etilayotgan ushbu tarkibiy tuzilish "O'rta Osiyoga Ahamoniylarning bosqinchilik yurishlari" mavzusining namunaviy shakldagi ko'rinishi bo'lib, uning shakllantirishda umumta'lim maktablari tarix fani o'qituvchilari, "Tarix o'qitish metodikasi" ta'lim yo'nalishi talabalari o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda yondosh usul va vositalardan foydalanib mavzuni yoritishi mumkin.

Mavzuning dolzarbligi: Tarix o'qitish jarayonida o'quvchilar o'zbek xalqining boy tarixini, qadim ajdodlarimizning kim ekanligini, qadim ajdodlarining Vatanni himoya qilish yo'lida olib borgan fidokorona xizmatlarni yoritish.

Loyiha doirasida yechilishi kerak bo'lgan muammo: Vatanimiz tarxida mustaqillik uchun olib borgan ozodlik qahramonlarining vatanparvarlik kurashini yoritish va o'quvchilar ongiga singdirish[3; 19].

Loyihalash va uni amalga oshirishning bosqichlari:

1- bosqich. Loyihani ishlab chiqish. Unda loyihani amalga oshirish shakllari va vositalari, bosqichma-bosqich natijalari ham ko'rsatiladi.

2- bosqich. Loyihada belgilangan vazifalar bajariladi. Bu bosqichda talabalar mustaqil ravishda individual va guruh bo'yicha qo'yilgan vazifalarni bajaradilar. Material, axborot to'playdilar. To'plangan ma'lumotlarni muhokama qiladilar. Jadvallar, grafiklar ishlab chiqadilar. Namoyish etiladigan, illyustrativ materiallar tayyorlashadi.

3-bosqich. Loyihaning barcha qatnashchilari tomonidan tayyorlangan ishlar bir butun qilib birlashtiriladi. Avval loyihaning xomaki varianti yozib chiqiladi. So'ngra yakuniy variant tayyorlanadi. Rasmiy talablar asosida taxlanadi.

4-bosqich. Loyihaning so'nggi varianti ekspertga, tahrirga beriladi. Bunda matn aniq asoslangan bo'lib, bajarilgan ishlarning mazmuni va erishilgan natijalarni gavdalantirishi kerak. Matnda, albatta, jadvallar, grafiklar, chizma, dasturlar va boshqa shunga o'xshash materiallar bo'lishi shart.

5-bosqich. Ish taqrizga beriladi. Loyihaga ekspert xulosasi olinadi, tashqi taqriz natijasini e'lon qilingach, tugallangan hisoblanadi.

6-bosqich. Loyiha taqdimoti. Taqdimot loyihada bajarilishi belgilangan mezonlar asosida komissiya a'zolari tomonidan baholanadi. Komissiya

a'zolari tarkibi loyiha ishlab chiqilayotganda aniqlanadi. Tayyorlangan loyihani ko'rib chiqib, tanlanib, so'ngra tayyorlangan hisobot ko'rib chiqiladi.

Taklif etilayotgan bosqichlar bilan bir qatorda pedagogik amaliyotda yangi yul va vositalarini jadal tatbiq etilayotganligini kuzatish mumkin. Shu bilan birga ba'zi ta'lim shakllari va faol usullari o'rniga bo'linmas ta'limiy texnologiyalar zarur. Lekin ta'limiy jarayonni texnologiyali loyixalashtirish va rejalashtirishni, fakat texnologik bilim, ko'nikma va yuqori malakalarga ega bo'lgan o'qituvchi bajara olishi mumkin[2; 5].

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib, loyihaga asoslangan ta'lim dars jarayonlarini aniq rejalashtirish imkonini beradi. Mavzularni o'rganishda aniq ketma-ketlikni ta'minlaydi. Loyihalash metodi ta'lim texnologiyasining muhim bo'g'iniga aylanmoqda. Bu metod ta'lim oluvchilarga hayot tarziga moslashish, mustaqil, ijodiy fikrlash ko'nikmalarini hosil qilishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Mirziyoyev Sh. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. //O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutqi. - Toshkent: «O'zbekistan». NMIU, 2016.

2. Golish L.V., Fayzullaeva D.M. Pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va rejalashtirish: O'quv uslubiy qo'llanma. Innovatsion ta'lim texnologiyasi seriyasi. – T.: “Iqtisodiyot” 2011.

3. Toshturov Sh. Tarix o'qitish jarayonini loyihalash fanidan amaliy mashg'ulotlar. Metodik qo'llanma. -N.: 2013.

4. Tolipov O'., Ro'ziyeva D. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorati. (O'quv qo'llanma). -Toshkent: “INNOVATSIYA-ZIYO”, 2019.